

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

БОРЕЦЬ ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 343.132

**ПРОВАДЖЕННЯ СЛІДЧИХ ДІЙ
В ЖИТЛІ ЧИ ІНШОМУ ВОЛОДІННІ ОСОБИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2009

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ,
МВС України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
Удалова Лариса Давидівна,
Київський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Іщенко Андрій Володимирович,
Київський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістики

кандидат юридичних наук, доцент
Ляш Андрій Олексійович,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
ім. академіка Степана Дем'янчука,
завідувач кафедри кримінального права та правосуддя

Захист відбудеться “03” липня 2009 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.007.01 в Київському національному університеті внутрішніх справ
за адресою: 03035, м. Київ-35, Солом'янська площа, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного
університету внутрішніх справ (03035, м. Київ-35, Солом'янська площа, 1)

Автореферат розісланий “___” _____ 2009 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. О. Бандура

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кримінальне судочинство завжди було ефективним засобом захисту конституційних прав і свобод людини. Воно також є і джерелом підвищеної небезпеки як для окремої людини, так і для суспільства в цілому, коли порушується або не виконується те, що проголошено. Суспільству відомі випадки порушення прав та свобод в процесі проведення тих чи інших слідчих дій. Відтак, виникає нагальна потреба у дослідженні процесуального порядку проведення слідчих дій, визначення їх сутності та завдань, які вони можуть вирішувати.

Безперечним є той факт, що значна частина слідчих дій проводиться у житлі чи іншому володінні особи. Так, у більшості випадків, коли місцем вчинення злочину є житло особи, перед слідчими та працівниками органу дізнання неодмінно постає необхідність проведення окремих слідчих дій поза межами власного кабінету. Варто зазначити, що відповідно до даних офіційної статистики МВС України, кількість зазначених злочинів, результатом розслідування яких є направлення кримінальної справи до суду з обвинувальним висновком, за останні роки значно зменшилася. Так, наприклад, якщо у 2004 році кількість таких кримінальних справ, порушених за фактом вчинення крадіжок, поєднаних з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 185 КК України) становила 24207 одиниць, то вже у 2007 році – 10147¹. Ще один приклад вчинення злочину, який у більшості випадків безпосередньо пов'язаний із житлом особи – незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України). Так, у 2004 році кількість відповідних кримінальних справ, які були направлені до суду з обвинувальним висновком становила 7626, а ось у 2007 році – 7298².

Вивчення практики показує, що така ситуація пов'язана, не тільки із загальною тенденцією на зменшення рівня злочинності, але і з неналежним проведенням слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи. Адже порушення законодавства та процесуального порядку проведення таких слідчих дій значно зменшує шанси на розкриття злочину та направлення кримінальної справи до суду.

Проблема удосконалення процесуальних аспектів проведення тих чи інших слідчих дій завжди була предметом дослідження багатьох вчених та продовжує викликати чималі дискусії у науковій літературі. Вагомий внесок у розвиток даного напрямку кримінально-процесуальної науки внесли такі вчені як: Ю.П. Аленін, С.А. Альперт, О.М. Бандурка, І.Є. Биховський, Т.В. Варфоломеєва, К.Г. Волинка, В.І. Галаган, І.В. Гамалій, В.В. Гевко, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, А.В. Іщенко, В.Г. Ключков, Н.І. Карпачова, М.К. Кузьменко, А.О. Ляш, В.Т. Маляренко, Є.Г. Мартинчик, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.А. Образцов, Д.П. Письменний, М.А. Погорецький, В.Ф. Погорілко, С.В. Познишев, О.П. Снігерьев, М.С. Строгович, С.М. Стахівський, С.В. Слінько,

¹ Офіційна статистика МВС України 2004-2005 років

² Офіційна статистика МВС України 2006-2007 років

В.М. Тертишник, Ю.М. Тодика, О.Р. Туманянц, Л.Д. Удалова, Г.І. Чангулі, Л.В. Черечукіна, С.А. Шейфер, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило та інші.

Наукові праці та монографії названих вчених мають чимале значення для законодавчої діяльності та кримінально-процесуальної науки в цілому. Проте, ми змушені визнати, що комплексного дослідження процесуального порядку слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи здійснено не було.

Необхідність вирішення проблем, які виникають під час проведення окремих слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи, детальний аналіз та потреба внесення змін в українське законодавство, що регулює проведення даних слідчих дій, і обумовили вибір теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до: напрямків, визначених Комплексною програмою профілактики правопорушень на 2007-2009 роки, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 20.12.2006 № 1767; Пріоритетних напрямків наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004-2009 років, затверджених наказом МВС України від 05.07.2004 № 755. Тема дисертації виконана відповідно до планів НД і ДКР Київського національного університету внутрішніх справ та науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу університету на 2008 р.

Мета і завдання дослідження. *Мета* полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових розробок щодо проблем, які виникають при проведенні слідчих дій в житлі чи іншому володінні особи, узагальнення правозастосовної практики, вітчизняного і зарубіжного досвіду, розробити сучасне розуміння належної, добросовісної реалізації кримінально-процесуальних прав та повноважень з метою досягнення визначеного законодавцем призначення кримінального процесу.

Мета дослідження зумовила такі *завдання*:

- визначити поняття житла та іншого володіння особи;
- конкретизувати поняття “слідча дія” та визначити перелік тих слідчих дій, місцем проведенням яких може бути житло чи інше володіння особи, окреслити їх сутність та завдання;
- встановити процесуальні особливості проведення огляду місця події, обшуку, виїмки та відтворення обстановки і обставин події у житлі чи іншому володінні особи;
- розглянути основні проблеми процесуального характеру, що виникають під час проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи та визначити можливі шляхи їх подолання;
- розробити пропозиції по вдосконаленню кримінально-процесуального законодавства України та практики його застосування, в частині провадження слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи;
- виділити особливості забезпечення прав особи при провадженні слідчих дій у її житлі чи іншому володінні та визначення ролі підрозділів органів внутрішніх справ у даному процесі;

- розкрити роль здійснення прокурорського нагляду та судового контролю за процесом проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають між суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності під час реалізації кримінально-процесуальних прав та повноважень.

Предмет дослідження – провадження слідчих дій в житлі чи іншому володінні особи.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети та завдань дослідження, його об'єкту та предмету. Методологічну основу дослідження становить сукупність методів та прийомів наукового пізнання як загальнонаукових, так і спеціальних. *Діалектичний метод* як загальний метод наукового пізнання дозволив розглянути усі питання теми в динаміці, виявити їх взаємозв'язок і взаємообумовленість. *Формально-логічний метод* використовувався з метою визначення понятійного апарату, необхідного для розкриття теми дослідження; *історико-правовий* дозволив дослідити процес формування поняття слідчих дій, їх виокремлення із ряду процесуальних дій; за допомогою *системно-структурного методу* розкрита сутність слідчих дій, визначено основні їх ознаки; *порівняльно-правовий метод* застосовувався з метою проведення порівняльного аналізу вітчизняного кримінально-процесуального законодавства із законодавством інших країн, його відповідності Конституції України та міжнародним нормативно-правим актам, *методи моделювання і прогнозування* застосовувалися з метою формування пропозицій по вдосконаленню окремих положень кримінально-процесуального законодавства України, що регулюють процесуальний порядок проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи. Крім того, в ході даного дослідження використовувалися *соціологічний та статистичний методи*. Їх застосування стало визначальним під час анкетування слідчих окремих підрозділів структури МВС України, дослідження кримінальних справ та узагальнення отриманих результатів.

Емпіричну базу дослідження становлять дані, отримані при опитуванні слідчих ОВС (208 респондентів), які представляють усі регіони держави. Також було вивчено і проаналізовано 147 кримінальних справ.

Наукова новизна одержаних результатів. У дисертації вперше у вітчизняній науці кримінального процесу з використанням методологічних положень кримінально-процесуального права інших галузей знань, сучасних підходів до розуміння захисту прав і свобод людини і громадянина, на монографічному рівні встановлені процесуальні особливості проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи, розроблені пропозиції щодо вдосконалення законодавства та сформульовані практичні рекомендації щодо порядку проведення таких дій. До найбільш суттєвих результатів, що містять наукову новизну, слід віднести такі:

вперше:

- доведено необхідність доповнення ст. 30 Конституції України положенням, відповідно до якого у житлі чи іншому володінні особи у примусовому порядку слід проводити не лише огляд та обшук, але й виїмку;
- аргументовано тезу про те, що ст. 190 КПК України потрібно доповнити таким положенням: “Огляд житла чи іншого володіння проводиться за письмовою згодою володільця та за відсутності заперечень з боку інших осіб, які на законних підставах проживають у даному помешканні”;
- наведено аргументи на користь того, що в чинному КПК України слід передбачити норму, згідно якої протягом доби з моменту проведення у невідкладних випадках обшуку житла чи іншого володіння особи без постанови судді, копію протоколу обшуку необхідно направляти судді, а не прокурору. Визначено порядок дій судді при отриманні даного протоколу;
- запропоновано доповнити ст. 194 КПК України таким положенням: “Відтворення обстановки і обставин події у житлі чи іншому володінні особи проводиться за письмовою згодою володільця та за відсутності заперечень з боку інших осіб, які на законних підставах проживають у даному помешканні”;
- доведено необхідність доповнення переліку осіб, в присутності яких проводиться обшук (ст. 181 КПК України) захисником (адвокатом) особи, яка займає приміщення в якому проводиться обшук, за бажанням останньої;
- запропоновано доповнити ст. 173 КПК України положенням: “Очна ставка проводиться в місці провадження досудового слідства, а в разі необхідності – в місці перебування одного із учасників даної слідчої дії”, що дало б змогу проводити дану слідчу дію у житлі чи іншому володінні особи на законних підставах;
- сформульовано ряд пропозицій щодо змін та доповнень до ст. 187 КПК України, а також пропозицій до проекту КПК України, які направлені на удосконалення порядку процесуальної регламентації такої слідчої дії як накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв’язку;

удосконалено:

- визначення поняття “слідча дія”;
- положення щодо забезпечення прав і свобод людини при провадженні слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи;
- алгоритм дій слідчих та працівників органу дізнання по підготовці до проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи, визначено особливості фіксації результатів таких дій;
- процесуальні положення стосовно участі понятих у проведенні слідчих дій в житлі чи іншому володінні особи;

дістали подальшого розвитку:

- наукові пропозиції про можливість та доцільність проведення окремих слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи;
- перелік завдань, що виконуються в процесі проведення таких слідчих дій;

- твердження про необхідність розділення відтворення обстановки і обставин події на дві окремі слідчі дії: перевірка показань на місці та слідчий експеримент; зазначено основні відмінні риси між вказаними слідчими діями;
- форми реалізації судового контролю та прокурорського нагляду за порядком проведення слідчих дій у досліджуваних місцях.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоновані авторкою теоретичні положення, висновки і пропозиції можуть бути використані: у навчальному процесі – при викладанні навчальної дисципліни “Кримінальний процес” у Київському національному університеті внутрішніх справ (акт впровадження від 17.06.2008); у практичній діяльності органів досудового слідства – рекомендації позитивно оцінені та використовуються працівниками підрозділів органів дізнання та слідства Головного управління МВС України в місті Києві (акт впровадження від 24.04.2008, №1/4327); у законотворчій діяльності – враховані при підготовці нового КПК України та у роботі по удосконаленню чинного КПК України (акт впровадження від 22.05.2009 № 04-30/18-3038); у науково-дослідній сфері – в подальших наукових дослідженнях проблем провадження слідчих дій в житлі чи іншому володінні особи.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднені у виступах авторки на конференціях, а саме: на міжнародній науково-практичній конференції “Еволюція кримінального судочинства на пострадянському просторі” (м. Київ, 22-23 червня 2006 р.); Всеукраїнській студентській науковій конференції “Правова Україна очима майбутніх фахівців” (м. Тернопіль, 23 березня 2007 р.); науково-практичній конференції “Кримінальний процес України в контексті європейських стандартів судочинства” (м. Київ, 7 грудня 2007 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, викладені авторкою у чотирьох одноособових наукових статтях, що опубліковані у виданнях, зареєстрованих ВАК України, та трьох тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків, шести додатків на 14 сторінках, списку використаних джерел (223 найменувань). Повний обсяг дисертації становить 216 сторінки, з них загальний обсяг тексту – 180 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертації; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; охарактеризовано мету, головні завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено дані про їх апробацію та впровадження, а також щодо публікацій, структури й обсягу роботи.

Розділ 1 “Поняття та сутність слідчих дій, що проводяться в житлі чи іншому володінні особи” містить два підрозділи.

У підрозділі 1.1 *“Правова регламентація понять “житло” та “інше володіння особи” за чинним законодавством України”* досліджуються поняття та сутність “житла” та “іншого володіння особи”, розкривається багатоаспектний вплив і значення правильної регламентації цих понять як для теорії кримінального процесу, так й для правозастосовної діяльності в цій сфері. Розглядаються наукові позиції російських, радянських та вітчизняних вчених із зазначених питань.

Окрема увага акцентується на тому, що слідча дія – це сукупність направлених на виявлення, фіксацію, і перевірку доказів процесуальних дій, які носять переважно примусовий характер та виконуються уповноваженими особами в процесі розслідування злочинів.

Дисертантка дійшла висновку, що формулювання наведеного поняття стало можливим завдяки основним ознакам, які найбільш чітко та повно розкривають сутність та зміст слідчих дій, до яких внесла: процесуальний характер; пізнавальний характер; регламентація порядку їх проведення в КПК; спрямованість на збирання, дослідження, оцінку та подальше використання доказів; проведення їх лише в межах порушеної кримінальної справи, крім винятків, зазначених КПК; здійснення виключно уповноваженими особами; обов’язкове відображення перебігу та одержаних результатів у протоколах слідчих дій та на відповідних носіях інформації.

У підрозділі 1.2 *“Сутність та завдання слідчих дій, що проводяться в житлі чи іншому володінні особи”* визначається перелік тих слідчих дій, які можуть проводитися у житлі чи іншому володінні особи, досліджується їх сутність та завдання.

На підставі аналізу нормативно-правових актів, дисертантка виділила основні завдання, що виконуються слідчими та органами дізнання в процесі проведення у житлі чи іншому володінні особи таких слідчих дій як: огляд місця події, обшук, виїмка, допит (свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого), очна ставка, відтворення обстановки і обставин події, накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв’язку.

Авторка підтримує тих науковців, які не відносять накладення арешту на майно до переліку тих слідчих дій, які проводяться в житлі чи іншому володінні особи, оскільки очевидним є той факт, що в ході накладення арешту на майно жодних доказів чи доказової інформації слідчі та працівники органу дізнання не отримують.

Дисертантка, проаналізувавши перелік завдань, які виконуються під час проведення вказаних слідчих дій, сформулювала сутність кожної із них. Отримані результати стали визначальними під час вирішення доцільності та можливості проведення досліджуваних слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи.

Розділ 2 “Кримінально-процесуальні гарантії забезпечення прав особи при проведенні слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи” складається з двох підрозділів.

Підрозділ 2.1 “Забезпечення прав особи при провадженні слідчих дій у її житлі чи іншому володінні в контексті міжнародно-правових актів в галузі кримінального судочинства” присвячений дослідженню важливості дотримання конституційних прав особи в процесі проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи.

Авторка відмічає, що в кожній сучасній, демократичній державі світу забезпечення прав і свобод людини та громадянина повинно відображати основний зміст й напрямок правоохоронної діяльності. Дотримання зазначених прав та свобод повинно бути визначальним чинником в діяльності слідчих та органів дізнання по розслідуванню усіх видів злочинів (що, безумовно, включає в себе проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи).

В роботі на конкретних прикладах з практики розслідування злочинів показано порушення прав та законних інтересів особи в ході проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи. Авторка вважає, що це відбувається у зв'язку з недостатньо чітким та повним описуванням в КПК України процесуального порядку проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи.

Дисертантка доводить, що КПК України не відповідає Конституції України щодо примусового проведення у житлі чи іншому володінні особи огляду, обшуку та виїмки. В Конституції України мова йде лише про огляд та обшук. Авторкою обґрунтовано внесення змін до Конституції України.

На підставі аналізу слідчої та судової практики дисертантка вважає, що окрім огляду, обшуку та виїмки, у житлі чи іншому володінні особи слід проводити такі слідчі дії, як допит, відтворення обстановки та обставин події. Пропонується внесення відповідних змін до КПК України.

Авторка проаналізувала такі поняття як “проникнення” та “входження з дозволу володільця”. Дисертантка довела, що мову про “проникнення” доцільно вести лише тоді, коли необхідно у примусовому порядку потрапити до житла чи іншого володіння особи (проведення там санкціонованого огляду, обшуку чи виїмки).

У випадку, коли виникає необхідність провести у житлі чи іншому володінні громадян ті слідчі дії, процесуальний порядок проведення яких не передбачає примусового проникнення у помешкання особи, необхідно користуватися терміном “входження з дозволу володільця”. Авторка вважає, що запропонований термін варто поєднувати із такими слідчими діями як допит, очна ставка, відтворення обстановки та обставин події.

У підрозділі 2.2 “Прокурорський нагляд та судовий контроль за проведенням слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи” досліджуються важливість та незамінність прокурорського нагляду й судового контролю у процесі проведення слідчих дій в житлі чи іншому володінні особи.

Дисертантка відмічає, що функцію контролю та нагляд за дотриманням закону в процесі проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи слід віднести до повноважень суду та прокуратури.

Авторка переконана, що прокурор, у випадку грамотного, своєчасного та всебічного здійснення покладених на нього обов'язків, в змозі попередити або ж усунути наслідки неправомірного проведення будь-яких слідчих дій за місцем проживання особи.

Що ж до судових органів, дисертантка вважає, що вони, в свою чергу, відіграють визначальну роль у санкціонуванні можливостей здійснення заходів кримінально-процесуального впливу правоохоронними органами в процесі розслідування кримінальних справ. Досліджуючи перелік тих слідчих дій, місцем проведення яких може бути житло чи інше володіння особи, авторка дійшла до висновку, що значна частина з них напряду пов'язана із застосуванням такого примусу.

Дисертантка довела поєднання судового контролю і прокурорського нагляду є безумовним гарантом того, що під час розслідування кримінальних справ буде забезпечено об'єктивність та повноту слідства, а також дотримано конституційні права та свободи людини під час провадження тих чи інших слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи.

Розділ 3 “Кримінально-процесуальний аспект проведення окремих слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи” складається із чотирьох підрозділів.

Підрозділ 3.1 “Особливості проведення огляду місця події у житлі чи іншому володінні особи” присвячений дослідженню процесуального порядку проведення у житлі чи іншому володінні особи, такої слідчої дії, як огляд місця події. Аналіз матеріалів окремих кримінальних справ чітко показав, що саме згадувана слідча дія найчастіше проводиться у зазначених місцях (як серед інших видів огляду, так і усіх слідчих дій загалом).

Авторка відмічає, що закріплений у кримінально-процесуальному законодавстві порядок проведення огляду місця події у житлі чи іншому володінні особи потребує негайного перегляду та внесення ряду конструктивних змін до положень ст.ст.190, 191 КПК України.

Дисертантка вважає, що необхідно наділити слідчих та працівників органу дізнання повноваженнями щодо самостійного винесення постанови огляду місця події у житлі чи іншому володінні особи.

Авторка переконана, що наразі існує необхідність доповнення ст.190 КПК України переліком підстав за яких необхідно проводити таку слідчу дію, як огляд. Дисертантка вважає, що до таких підстав варто віднести: надходження до органу дізнання повідомлення про вчинений злочин; наявність достатніх даних, які дозволяють слідчому передбачити, що за допомогою проведення огляду можливо виявити сліди злочину та інші речові докази.

Авторка вважає, якщо огляд місця події у житлі чи іншому володінні особи проводиться без вмотивованої постанови суду, то ч.5 ст.190 КПК України слід доповнити положенням: “огляд житла чи іншого володіння особи проводиться не лише за наявності письмової згоди володільця, але й за відсутністю заперечень з боку осіб, які на законних підставах займають помешкання”.

Дисертантка доводить, що удосконалення кримінально-процесуальної регламентації огляду місця події передбачає заміну у положеннях ч.5 ст.190 КПК України словосполучення “безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину” на відповідне “безпосереднім переслідуванням осіб, причетних до вчинення злочину”. Така необхідність викликана тим, що огляд місця події може проводитися і до порушення кримінальної справи. А як відомо на цьому етапі кримінального судочинства особа не може набути статусу підозрюваного.

У підрозділі 3.2 “Обшук та виїмка у житлі чи іншому володінні особи” основна увага приділена дослідженню процесуальних особливостей проведення у житлі чи іншому володінні особи таких слідчих дій, як обшук та виїмка.

Як зазначено у положеннях ч.1 ст.177 КПК України обшук проводиться у тих випадках, коли є достатні підстави вважати, що певні предмети (знаряддя злочину та ін.) знаходяться у певному приміщенні або місці чи у якої-небудь особи. Авторка доводить, що під “достатніми підставами” необхідно розуміти не лише сукупність доказів, здобутих в основному під час розслідування кримінальної справи, але й результати аналітичної діяльності слідчого чи особи, яка проводить дізнання.

Дисертантка вважає, що найбільший ризик порушення конституційних прав і свобод особи виникає у результаті невірної трактування ч.6 ст.177 КПК України, у якій вказано, що у невідкладних випадках, пов’язаних із врятуванням життя та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, обшук житла чи іншого володіння особи може бути проведено без постанови судді. Теоретично під випадки, що не терплять зволікання, можна підвести будь-яку ситуацію.

На підставі аналізу чинного кримінально-процесуального законодавства, окремих кримінальних справ та потреб слідчої практики дисертантка встановила, що у разі проведення обшуку житла чи іншого володіння особи без постанови судді, слідчому було б більш доцільно, протягом доби з моменту проведення цієї слідчої дії, з метою перевірки законності прийнятого рішення, направляти копію протоколу обшуку судді, а не прокурору. В той час як суддя, вивчивши підстави, які дозволили провести невідкладний обшук, повинен винести вмотивовану ухвалу про законність чи незаконність слідчої дії.

Авторка довела, що доцільним видається необхідність доповнення переліку осіб, в присутності яких проводиться обшук і виїмка (ст.181 КПК України) захисником (адвокатом) особи, що займає приміщення, в якому проводиться обшук (це підтримало 67,5 % опитаних респондентів).

На підставі аналізу кримінально-процесуального законодавства, дисертантка встановила, що можливість проведення у невідкладних випадках виїмки з житла чи іншого володіння особи примусово, без відповідної вмотивованої постанови судді (відповідно до положень ч.4 ст.178 КПК України з додержанням порядку, встановленого ч.5 ст.177 КПК України) є сумнівною, а її застосування на практиці призводить до порушення конституційних прав особи.

Загалом, виїмка є найбільш ефективною лише тоді, коли особа, предмети та документи якої підлягають вилученню, погоджується їх видати добровільно.

Дисертантка пропонує доповнити перелік слідчих дій, які можливо проводити до порушення кримінальної справи, такою слідчою дією, як виїмка. Авторка зазначає, що законодавець передбачив можливість витребування документів до порушення кримінальної справи (ч.4 ст.97 КПК України). Однак, процесуальний порядок реалізації такого права слідчих та працівників органу дізнання, нажаль, не визначено. Щодо складання протоколу добровільної видачі, то у нормах КПК він не передбачений.

Дисертантка пропонує внести ряд конструктивних змін до положень ст.ст.177-179, 181 КПК України, що повинні удосконалити процесуальний порядок проведення обшуку та виїмки у житлі чи іншому володінні особи.

Підрозділ 3.3 “Відтворення обстановки та обставин події у житлі чи іншому володінні особи”. Відповідно до назви, у даному підрозділі досліджено процесуальні особливості проведення відтворення обстановки і обставин події у житлі чи іншому володінні особи.

На підставі аналізу кримінально-процесуального законодавства, аналізу слідчої та судової практики дисертантка довела необхідність поділу відтворення обстановки і обставин події на дві окремі слідчі дії – перевірку показань на місці й слідчий експеримент та запропонувала відповідні зміни до КПК України.

Авторкою обґрунтовано, що відтворення обстановки і обставин події доцільно проводити не лише з метою перевірки й уточнення результатів допиту свідка, потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого або даних, одержаних при провадженні огляду та інших слідчих дій, а також:

- 1) при необхідності виявлення окремих слідів злочину, інших речових доказів та обставин, що мають значення для справи;
- 2) у зв'язку із рядом певних об'єктивних чи суб'єктивних обставин, що не були виявлені під час проведення інших слідчих дій.

Дисертантка відмічає, що необхідність проведення відтворення обстановки і обставин події у житлі чи іншому володінні особи виникає у таких випадках:

- 1) з метою перевірки чи могла конкретна людина в певних умовах сприйняти ту чи іншу подію (наприклад, чи міг свідок у вечірній час з вікна своєї квартири побачити обставини вчинення того чи іншого злочину);
- 2) з метою перевірки можливості проведення конкретною людиною певних дій взагалі, за допомогою певного предмету та за певний час (наприклад, шляхом проведення вказаної слідчої дії можна перевірити чи міг злочинець одноосібно проникнути у квартиру потерпілого та викрасти телевізор без допомоги інших осіб);
- 3) з метою перевірки можливості існування певного явища, об'єктивну можливість події;
- 4) з метою визначення особливостей протікання певної події та можливості здійснення тієї або іншої дії.

Авторкою зазначено, що КПК України не містить положень, які б розкривали процесуальний порядок проведення відтворення обстановки і

обставин події у житлі чи іншому володінні особи. Саме тому дисертанткою запропоновано внести зміни до ст.194 КПК України щодо отримання письмової згоди володільця приміщення, в якому планується проведення зазначеної слідчої дії. Наявність такого документу у матеріалах кримінальної справи, буде свідчити про добровільний порядок проведення відтворення обстановки і обставин події.

У підрозділі 3.4 *“Проблеми, які виникають під час проведення інших слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи”* розглянуті особливості процесуального порядку проведення у житлі чи іншому володінні особи таких слідчих дій, як допит (потерпілого, свідка, підозрюваного, обвинуваченого), очна ставка, накладення арешту на майно, накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв'язку.

Авторка наводить причини за наявності яких перед слідчим може виникнути необхідність проведення таких слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи, а саме: за станом здоров'я допитуваного (особа, відповідно до лікарських показань не може залишати власне помешкання); за наявності певних побутових причин (ремонтні роботи, які вимагають постійної присутності власника; аварійна ситуація тепло- електромережі тощо); у зв'язку із сімейними обставинами (необхідність постійного догляду за хворим чи недієздатним членом родини); з метою економії часу (допит часто проводиться одразу після проведення огляду місця події. У такому випадку слідчому необхідно виносити постанову про порушення кримінальної справи до проведення допиту).

Дисертантка доводить, що складна психологічна атмосфера, яка виникає під час проведення очної ставки є наслідком взаємодії як мінімум трьох учасників, і тому пропонує проводити визначену слідчу дію у кабінеті слідчого. Безспірним є той факт, що у власному кабінеті слідчому чи особі, яка проводить дізнання набагато легше слідкувати за психологічною ситуацією та контролювати загальний хід проведення слідчої дії.

Авторка відмічає, що до певних недоліків вітчизняного кримінально-процесуального законодавства слід віднести відсутність норм, у яких зазначалися б можливі місця проведення очних ставок. Дисертантка вважає доцільним вирішити цю проблему за аналогією з допитом (ст.ст.143, 167, 171 КПК України) та закріпити у положеннях ст.173 КПК України норму про те, що у разі необхідності очна ставка може проводитися у місці перебування одного із учасників даної слідчої дії.

Дисертантка вважає, що спірним є питання стосовно того, яку процесуальну дію необхідно проводити слідчому, з метою забезпечення цивільного позову і можливої конфіскації майна, – арешт майна чи його майна. Так, у положеннях ст.126 КПК України мова йде про накладення арешту на майно, а вже у ст.127 КПК України – згадується опис майна. Очевидним залишається необхідність узгодження зазначених кримінально-процесуальних норм.

Дослідження процесуальних особливостей накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв'язку показало, що зазначену слідчу дію з метою запобігання злочину можна проводити до порушення кримінальної справи (ч.3 ст.187 КПК України) і тому авторка вважає, що у ч. 1

ст.187 КПК України не можна вести мову про підозрюваного чи обвинуваченого, оскільки даних процесуальних статусів особа набуває лише після порушення кримінальної справи.

Дисертантка запропонувала закріпити у положеннях ст.187 КПК України норму, яка б дозволяла накладати арешт та знімати з каналів зв'язку усю інформацію, яка виходить з місця проживання підозрюваного чи обвинуваченого або, відповідно, туди надходить.

ВИСНОВКИ

На підставі викладених вище положень, виходячи з досягнутого рівня розробки проблематики, пов'язаної з провадженням слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи, а також проведенням комплексного аналізу наукових джерел, чинної нормативно-правової бази та регламентованих нею суспільних відносин можна сформулювати такі висновки, в яких містяться основні результати дослідження:

1. Житло – будь-яке житлове приміщення, не залежно від форм власності, що призначене для постійного і тимчасового проживання людей (приватний будинок, квартира, кімната у готелі, дача, садовий будинок тощо), а також його складові частини, що використовуються для відпочинку, збереження майна чи задоволення інших потреб людини (балкони, веранди, комори).

Інше володіння особи – усі нежитлові приміщення, які належать особі та не є складовими частинами житла.

2. Слідча дія – це сукупність направлених на виявлення, фіксацію і перевірку доказів процесуальних дій, які носять переважно примусовий, які носять переважно примусовий характер та виконуються уповноваженими особами в процесі розслідування злочинів.

3. До слідчих дій, місцем проведення яких може бути житло чи інше володіння особи слід віднести: огляд місця події; обшук; виїмка; допит потерпілого; допит свідка; допит підозрюваного; допит обвинуваченого; очна ставка; відтворення обстановки і обставин події.

4. В порядку дослідження процесуальних особливостей проведення огляду місця події у житлі чи іншому володінні особи, запропоновано внести зміни та доповнення до ч.5 ст.191 КПК України, а саме замінити словосполучення “огляд предметів і документів” на “огляд предметів і документів, а також слідів злочину та інших речових доказів”.

Проводячи огляд у житлі чи іншому володінні особи слідчий не має права відкривати замкнені приміщення і сховища, якщо володілець відмовляється їх відкрити. Слідчий не може пошкоджувати двері, замки та інші предмети.

5. Обґрунтовується положення про те, що під “достатніми підставами для проведення обшуку” варто розглядати не лише сукупність доказів, здобутих в основному під час розслідування кримінальної справи, але і результати аналітичної діяльності слідчого чи особи, яка проводить дізнання, відносно доцільності та необхідності проведення досліджуваної слідчої дії.

6. З метою уникнення порушень кримінально-процесуального законодавства та недопущення невинуватого обмеження, а надто – порушення конституційних прав і свобод громадян, запропоновано протягом доби з моменту проведення у невідкладних випадках обшуку житла чи іншого володіння особи без постанови судді, направляти копію протоколу обшуку судді, а не прокурору. Крім того, визначено порядок дій судді при отриманні даного протоколу. Відповідні зміни пропонується внести до положень ч.6 ст.177 КПК України.

7. Висловлено пропозицію доповнити перелік осіб, в присутності яких проводиться обшук (ст.181 КПК України), захисником (адвокатом) особи, яка займає приміщення, в якому проводиться обшук, за бажанням останньої.

8. Доведено, що відтворення обстановки і обставин події може проводитися не лише з метою перевірки й уточнення результатів допиту свідка, потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого або даних, одержаних при провадженні огляду та інших слідчих дій, але й з метою виявлення слідів злочину, інших речових доказів та обставин, які мають значення для справи. Запропоновано внести зміни до положень ч.1 ст.194 КПК України.

9. За відсутності норм, які б регулювали процес проведення відтворення обстановки і обставин події у житлі чи іншому володінні особи, ст.194 КПК України пропонується доповнити положенням наступного характеру: “Відтворення обстановки і обставин події у житлі чи іншому володінні особи проводиться за письмовою згодою володільця та за відсутності заперечень з боку інших осіб, які на законних підставах проживають у даному помешканні”.

10. Запропоновано доповнити ст.173 КПК України таким положенням: “Очна ставка проводиться в місці провадження досудового слідства, а в разі необхідності – в місці перебування одного із учасників даної слідчої дії”.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Борець Т. О. Забезпечення конституційних прав і свобод особи при проведенні обшуку у житлі чи іншому володінні особи / Т. О. Борець // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – №9 – С. 141–144.
2. Борець Т. О. Деякі проблемні питання проведення огляду та обшуку у житлі чи іншому володінні особи : порівняльний аналіз / Т. О. Борець // Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 34. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2006. – С. 470–475.
3. Борець Т. О. Особливості проведення відтворення обстановки та обставин події у житлі чи іншому володінні особи / Т. О. Борець // Право України. – 2007. – №3. – С. 99–102.
4. Борець Т. О. Поняття та основні ознаки слідчих дій / Т. О. Борець // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – №8 – С. 125–127.

5. Борець Т. О. Деякі проблеми дотримання прав і свобод особи при проведенні обшуку у житлі чи іншому володінні особи / Т. О. Борець // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Еволюція кримінального судочинства на пострадянському просторі” (Київ, 22-23 червня 2006 року). – 2006. – Книга 3. – С. 124–127.
6. Борець Т. О. Види слідчих дій, що проводяться в житлі чи іншому володінні особи / Т. О. Борець // Матеріали всеукраїнської студентської наукової конференції “Правова Україна очима майбутніх фахівців” (Тернопіль, 23 березня 2007 року). – 2007. – С. 172–176.
7. Борець Т. О. Накладення арешту на кореспонденцію та зняття інформації з каналів зв'язку / Т. О. Борець // Матеріали науково-практичної конференції “Кримінальний процес України в контексті європейських стандартів” (Київ, 7 грудня 2007 року). – 2008. – С. 35–37.

АНОТАЦІЯ

Борець Т.О. Проведення слідчих дій в житлі чи іншому володінні особи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес і криміналістика; судова експертиза. – Київський Національний університет внутрішніх справ, Київ, 2009.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню проблематики проведення слідчих дій у житлі чи іншому володінні особи. Здійснивши аналіз чинного законодавства України, ратифікованих міжнародних актів, дослідивши матеріали слідчої практики та думки працівників окремих слідчих підрозділів автор розкрила процесуальні особливості проведення зазначених слідчих дій. Крім того, у роботі досліджуються такі поняття як “слідча дія”, “житло”, “інше володіння особи”, визначаються основні ознаки, сутність та завдання слідчих дій, що проводяться у житлі чи іншому володінні особи, розкриваються кримінально-процесуальні гарантії забезпечення прав особи при проведенні даних слідчих дій, окреслюються особливості прокурорського нагляду та судового контролю. Також автор обґрунтовує власні пропозиції по удосконаленню кримінально-процесуального законодавства України, яке визначає процесуальний порядок проведення слідчих дій (у тому числі в житлі чи іншому володінні особи).

Ключові слова: слідча дія; житло; інше володіння особи; судовий контроль; прокурорський нагляд; недоторканість житла.

АННОТАЦИЯ

Борец Т.А. Проведение следственных действий в жилье или ином владении лица.-Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. – Киевский национальный университет внутренних дел, Киев, 2009.

В диссертации на основе анализа действующего уголовно-процессуального законодательства Украины, ратифицированных международных актов, изучения материалов следственной практики и мнения сотрудников отдельных следственных подразделений исследуются процессуальные особенности производства отдельных следственных действий в жилище или ином владении граждан.

Исследуются понятия “жилища” и “иного владения граждан”, рассматриваются основные признаки следственных действий, изучается их сущность и задачи. Дается авторское определение понятия “следственного действия”, под которым следует понимать совокупность направленных на выявление, фиксацию и проверку доказательств процессуальных действий, которые наделены преимущественно принудительным характером и производятся уполномоченными лицами в процессе расследования преступлений.

В процессе изучения действующего уголовно-процессуального законодательства Украины, отдельных уголовных дел, а также мнения сотрудников следственных подразделений системы МВД, было установлено переченя тех следственных действий, которые возможно и целесообразно производить в жилище или ином владении граждан.

Проанализировав процессуальные особенности производства следственных действий в жилище или ином владении граждан, диссертант обосновывает необходимость внесения ряда изменений в действующий Уголовно-процессуальный Кодекс Украины. В частности, рассматриваются вопросы о совершенствовании процессуального порядка проведения таких следственных действий, как осмотр, обыск, выемка, воспроизведение обстановки и обстоятельств события, допрос, очная ставка, наложение ареста на корреспонденцию и снятие информации с каналов связи и др.

Особое внимание в диссертации уделяется изучению уголовно-процессуальных гарантий обеспечения прав личности при производстве следственных действий в жилище или ином владении граждан. В процессе изучения этого вопроса, автор отмечает несоответствие некоторых уголовно-процессуальных норм положениям Конституции Украины, которые гарантируют права и свободы человека и гражданина. В работе предложены возможные варианты решения данной проблемы.

Также автором рассматривается место и роль органов прокуратуры и суда в процессе осуществления надзора и контроля за соблюдением законности в процессе проведения следственных действий в жилище или ином владении граждан. Делается акцент на необходимости грамотного, своевременного и гармоничного объединения судебного контроля и прокурорского надзора, с целью обеспечения объективности и

полноты досудебного расследования, а также соблюдения конституционных прав и свобод человека и гражданина.

Ключевые слова: следственные действия; жилье; иное владение граждан; судебный контроль; прокурорский надзор; неприкосновенность жилья.

SUMMARY

Borets T.O. Investigative actions in dwelling and in other person's ownership. – Manuscript.

Thesis for the PhD (Law) scientific degree on specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination. – Kyiv National University of Internal Affairs, Kyiv, 2009.

Dissertation is dedicated the complex exploration of the main problems during the conduction of investigative actions in dwelling or in other person's ownership. Having accomplished the analysis of the effective legislation of Ukraine and ratified international acts, having explored the materials of investigative practice and the opinions of investigators of separate investigative subdivisions, author uncovered the judicial peculiarities of the conduction of the above-mentioned investigative actions. Besides, in the dissertation are explored such definitions as “investigative action”, “dwelling”, “other person's ownership”, are defined main features, nature and the assignments of the investigative actions that are conducted in dwelling or in other person's ownership, are uncovered the procedural criminal guarantees of the ensuring of person's rights during the conduction of investigative actions, are delineated the prosecutor's supervision and judicial control. Also author substantiates own proposals of upgrading of the procedural criminal legislation of Ukraine which defines the judicial order of the conducting of investigative actions (including in dwelling or in other person's ownership).

Key words: investigative actions; dwelling; other person's ownership; judicial control; prosecutor's supervision; dwelling inviolability.